

Sigurður Kári Kristjánsson

komudagur

16.5.2008

From: jon.vilberg.gudjonsson@mrn.stjr.is
Sent: 16. maí 2008 14:26
To: Sigurður Kári Kristjánsson
Cc: thorhallur.vilhjalmsson@mrn.stjr.is; Guðmundur Árnason
Subject: LÍN og norræn samanburður
Attachments: Norsk_notat_namslan.pdf; Studiestödsgruppens rapport.pdf

Sæll formaður.

Ég vísa til fundar í menntamálanefnd á miðvikudag í sl. viku, 7. maí, um frumvarp til breytinga á 13. gr. laga um Lánasjóð ísl. námsmanna, þar fram kom ósk Illuga Gunnarssonar, alþm., um upplýsingar um útfærslu reglna um námsaðstoð og frjálsa för launþega á innri markaðinum á öðrum norðurlöndum. Ráðuneytið hefur af því tilefni tekið eftirfarandi saman.

Jafnframt þeim upplýsingum sem aflað hefur verið frá sendiráðum Íslands og hér birtast sendi ég sem viðhengi minnisblað frá norska utanríkisráðuneytinu um þessi mál og skýrslu norrænu ráðherranefndarinnar um námslánakerfið á norðurlöndunum.

Með kveðju,
Jón Vilberg

(See attached file: Norsk_notat_namslan.pdf)(See attached file: Studiestödsgruppens rapport.pdf)

Finnland

Samkvæmt upplýsingum frá finnska menntamálaráðuneytinu eru engar sérreglur í gildi í Finnlandi varðandi rétt erlendra ríkisborgara til námsstyrkja. Ef norrænn ríkisborgari eða ríkisborgari Evrópusambandsríkis flytur til Finnlands í öðrum tilgangi en að stunda nám, er ekkert því til fyrirstöðu að hann fái námsstyrk hefji hann nám síðar meir (ef ríkisborgari ESB-ríkis kemur til Finnlands í tengslum við atvinnu geta fjölskyldumeðlimir hans hafið nám og sótt um finnsk réttindi).

Aðrir þurfa að hafa varanlegt dvalarleyfi í Finnlandi og tekur yfirleitt að minnsta kosti tvö ár að öðlast það.

Í fyrstu grein laga um námsstyrk segir:

Lag om studiestöd 21.1.1994/65

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Tillämpningsområde

Finska medborgare som i Finland bedriver heltidsstudier under minst två månader i en följd efter fullgjord läroplikt beviljas studiestöd enligt denna lag.

Vad som i denna lag bestäms om finska medborgare tillämpas också på den som med stöd av Europeiska gemenskapens lagstiftning eller ett avtal som Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater har ingått med en annan avtalspart har rätt till studiestöd enligt denna lag. (31.8.2001/768)

Studiestöd kan beviljas en i Finland stadigvarande bosatt utlänning som vistas i landet av någon annan orsak än studier, om han eller hon

1) har beviljats kontinuerligt eller permanent uppehållstillstånd enligt 33 § i utlänningslagen (301/2004),

2) är medborgare i Europeiska unionen eller en därmed jämförbar person

eller familjemedlem till en sådan enligt 153 och 154 § i utlänningslagen och hans eller hennes uppehållsrätt har registrerats på basis av 159 § i utlänningslagen, eller

3) är nordisk medborgare enligt 157 § i utlänningslagen och har registrerat sin vistelse så som överenskommit om folkbokföring mellan de nordiska länderna.

Á heimasíðu menntamálaráðuneytisins stendur m.a.

(http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/opintotuki/kansainvaliset_opintotukiasiat/?lang=sv):

"Oftast får utländska personer som studerar i Finland studiestöd från sitt hemland. Utländska medborgare kan få studiestöd för studier i Finland om de är fast bosatta och vistas i Finland i annat än studiesyfte. Bedömningen av vistelsegrunderna görs utgående från utlänningslagen."

Þess má einnig geta að ríkið ábyrgist hluta námslána en bankarnir veita þau.

Noregur

EES-rikisborgarar sem starfa í Noregi sem og börn þeirra og makar eiga rétt á námslánum fyrir nám er tengist starfi þeirra í Noregi. Að öðru leyti virðist ekki opnað fyrir frekari aðgang þeirra. Aftur á móti segir í hjálögðu minnisblaði utanríkisráðuneytis Noregs að ekki séu gerðar sérstakar kröfur um búsetu í landinu í ákveðinn tíma (né kröfur um annað) til EES-borgara fyrir lán til náms í Noregi, einungis utan Norges (sjá skannað skjal í viðhengi, bls. 2).

Lög frá 26.04.1985 um námslán, sem vísað er til í minnisblaðinu, eru ekki lengur aðgengileg á lagasíðum, hafa þessi væntanlega verið endurnýjuð, sjá seinustu útgáfu:

<http://www.lovdato.no/all/hl-20050603-037.html>

LOV 2005-06-03 nr 37: Lov om utdanningsstøtte

Loven gjelder for norske statsborgere og EØS-borgere som har arbeidstilknytning til Norge. Loven gjelder også for utenlandske statsborgere som på grunn av arbeid, utdanning, ekteskap, slektskap eller andre forhold har en særlig tilknytning til Norge, eller som har kommet til landet av politiske eller humanitære grunner, eller som deltar i særskilte utdanningsprogram som er godkjent av departementet.

Hér undir eru hlekkir á reglur um námslán í Noregi:

http://www.lanekassen.no/templates/Page_12148.aspx

Første del. Hovedregler for tildeling av utdanningsstøtte

Fastsatt av Kunnskapsdepartementet 25. februar 2008 med hjemmel i lov 03.06.2005. nr. 37 om utdanningsstøtte (utdanningsstøtteloven) kapittel II.

Kapittel 2 Statsborgerskap og tilknytning til Norge

§ 2-3 Utvidet rett for arbeidstaker fra EØS/EFTA-land og forsørgede familiemedlemmer...

http://www.lanekassen.no/templates/Page_12151.aspx

Fjerde del. Støtte til utdanning i land utenfor Norden

Fastsatt av Kunnskapsdepartementet 25. februar 2008 med hjemmel i lov 03.06.2005. nr. 37 om utdanningsstøtte (utdanningsstøtteloven) kapittel II.

Kapittel 33 Statsborgerskap og tilknytning til Norge

http://www.lanekassen.no/templates/Page_5693.aspx#The%20EEA

Who is eligible for support?

Certain requirements must be met in order to qualify for funding from Lånkassen
The EEA

If you are a citizen from a country within the EEA, you may be eligible for financial support. The condition is that you came to Norway to work and that you have been employed here. You must have a workers' residence permit. Additionally, there must be a professional connection between the education you apply for and the nature of your work here. If you are married to or if you are the child of an EEA worker and you live in Norway, you may be eligible for support. If you fulfil these requirements, and you have lived in Norway for two of the last five years, you may also be eligible for financial support for education abroad.

http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/ltavd1/filer/sf-20080225-0190.html&emne=utdanningsst%08tte*&

Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2008-2009

Danmörk

EES ríkisborgarar sem hafa jafna réttarstöðu við danska ríkisborgara geta sótt um námslán vegna náms í Danmörku eða erlendis með eftirfarandi skilyrðum.

Til að uppfylla kröfur EB-réttar þarf umsækjandi að vera ESB eða EES ríkisborgari, eða hluti af fjölskyldu ESB eða EES ríkisborgara. Sama á einnig við um svissneska ríkisborgara í Danmörku skv. tvíhliða samningi landanna.

Uppfylla þarf eitt eða fleiri af eftirtöldum skilyrðum:

Umsækjandi starfi eða hafi starfað í Danmörku, þ.e.

er ESB eða EES ríkisborgari eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku.

er ESB eða EES ríkisborgari og hefur verið launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku. Áskilið er að samhengi sé á milli starfs og menntunar með tilliti til innihalds og tímalengdar.

er ESB eða EES ríkisborgari og hefur verið launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku, en hefur af heilsufarsástæðum eða skipulagsástæðum á vinnumarkaði þörf fyrir endurmenntun í kjölfar uppsagnar/atvinnuleysis.

Umsækjandi hefur dvalarleyfi í Danmörku sem launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi. Námsmenn með dvalarleyfi öðlast rétt til námslána eftir 5 ára búsetu í Danmörku.

Réttindi barna ESB eða EES ríkisborgara.

Börn ESB eða EES ríkisborgara, sem eru búsett í Danmörku, geta þegar foreldri hefur verið launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku, notið sömu réttarstöðu og danskir ríkisborgarar. Sama gildir ef námsmaður hefur búið í Danmörku með því foreldri sem er launþegi í Danmörku, á meðan viðkomandi hefur verið launþegi í Danmörku. Áskilið er að málefnaleg rök séu fyrir þýðingu stöðu foreldra námsmanns með tilliti til aldurs og sjálfstæðis nemanda. Með því er m.a. átt við hvort eðlilegt teljist að barnið sé á framfæri ESB eða EES farandlaunþegans.

Börn ESB eða EES ríkisborgara sem ekki eru búsett í Danmörku sem hafa verið á framfæri foreldris, sem er ESB eða EES ríkisborgari sem er launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku, frá námsbyrjun geta notið sömu réttarstöðu og danskir ríkisborgarar.

Maki ESB eða EES ríkisborgara.

Maki getur notið sömu réttarstöðu og danskur ríkisborgari ef hann er í hjúskap eða stafestri samvist með ESB eða EES ríkisborgara sem er launþegi eða sjálfstæður atvinnurekandi í Danmörku. Áskilið er að að makinn búi eða hafi búið saman með ESB eða EES ríkisborgaranum á sama tíma og hann er/var launþegi í Danmörku.

Ekki er litið á danska ríkisborgara sem farandlaunþega í Danmörku.

Foreldrar ESB eða EES ríkisborgara.

Foreldrar ESB eða EES ríkisborgara sem er launþegi eða sjálfstætt starfandi atvinnurekandi í Danmörku geta notið sömu réttinda og danskir ríkisborgarar. Skilyrði er að viðkomandi hafi búið saman með ESB eða EES ríkisborgaranum á meðan hann er/var launþegi í Danmörku og verið á hans framfæri.

Aðrir ESB eða EES ríkisborgarar.

Ríkisborgari ESB eða EES ríkis sem hefur verið búsettur í Danmörku í fimm ár samfelld og eða fjölskylda hans getur notið sömu réttinda til námslána og danskir ríkisborgarar. Verði rof á búsetutíma sem nemur lengri tíma en tveimur árum öðlast viðkomandi rétt með fimm ára samfelldri búsetu eftir það.

Sjá nánar yfirlit um rétt til námslána í Danmörku (á ensku):

<http://www.su.dk/index.html?/in-english/default.html>

UD

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Notat

Til: Statssekretær Stubholt

Fra: Seksjon for EØS- og handelsrett v/rådgiver Laila Stenseng

Den norske studiefinansiering til studier i utlandet for arbeidstakere fra EØS-land og deres barn - ESAs påstand om brudd på EØS-avtalen.

1) Sakens fakta

Et grunnleggende prinsipp i EØS-avtalen er retten til fri bevegelighet for arbeidstakere. Likebehandlingsprinsippet innebærer at enhver form for diskriminering på grunnlag av nasjonalitet er forbudt innenfor avtalens anvendelsesområde. Rådsforordning 1612/68 om fri bevegelighet for arbeidstakere er innlemmet i EØS-avtalen og gir samme rett til sosiale ytelser til arbeidstakere fra andre EØS-land som landets egne innbyggere. EF-domstolen har slått fast at studiefinansiering må anses som en sosial ytelse som må tilbys EF-arbeidstakere på lik linje med egne borgere. Denne retten gjelder både for arbeidstakere og for deres barn. Det følger videre av domstolens praksis at det er meget begrenset adgang til å knytte krav til botid til slik støtte, fordi et slikt krav vil utgjøre en indirekte diskriminering. Dette må antas å gjelde også for subsidierte lån og stipend til studier i utlandet.

ESA har i to skriftlige henvendelser til Norge hevdet at det norske kravet om to års botid i Norge som betingelse for lån og stipend til studier i utlandet er i strid med EØS-avtalen. Krav om botid innebærer etter ESAs oppfatning en indirekte diskriminering.

ettersom krav om tidligere botid i praksis er lettere å oppfylle for en norsk statsborger enn andre EØS-borgere.

ESA har allerede tatt opp en tilsvarende sak mot Island, og utstedte i juli d.å. en grunnlagt uttalelse (reasoned opinion) der det fremholdes at bopelskravet oppstilt i den islandske studiefinanslov strider mot EØS-avtalen.

Island (som krever 2 års botid for lån/stipendier også for studier på Island) vurderer nå å lempe på botidskravet ved å tolke studiefinansieringsloven utvidende slik at botidskravet i praksis ikke vil eksistere for EØS-borgere. Dette er foreløpig ikke klarert på politisk nivå. Dersom dette blir den endelige beslutningen vil dette både av politiske og prosessmessige hensyn kunne virke svært uheldig inn på Norges sak.

Sverige, Danmark og Finland har i sine studieordninger tilsvarende krav om botid, men Kommisjonen har foreløpig ikke satt i gang noen formell prosess, slik ESA har gjort overfor Norge og Island.

Et spørsmål som er nærliggende i denne sammenheng er om ESA ønsker en "test-case" ift. Island/Norge på et område hvor Kommisjonen hittil har ligget svært "lavt i terrenget" i forhold til våre nordiske EU-naboer.

Det ble den 26.9 avholdt møte i EØS-rettslig utvalg for å diskutere saken og den videre framdrift. Det er bred enighet om at botidskravet skal forsvares for ikke å sette den norske studieordningen under press, med fare for at systemet på undergraves på sikt. Det er også et ønske om at saken – parallelt med kontakten med ESA – tas opp på politisk nivå (se nedenfor under anbefalinger)

2) Nærmere om rettsstillingen i Norge

Lov av 26. april 1985 nr. 21 om utdanningsstøtte til elever og studenter med tilhørende forskrifter likestiller EØS-arbeidstakere/selvstendig næringsdrivende med norske statsborgere når det gjelder rett til studiefinansiering i Norge. Forskriftene til loven stiller imidlertid krav om botid i Norge i to av de siste fem årene for å få studiefinansiering for studier i andre land (vilkåret gjelder også for norske statsborgere).

I dag mottar ca. 500 EØS-borgere (arbeidstakere eller deres barn) studiefinansiering fra Norge. Av EØS-borgerne som studerer i utlandet (ca. 45%) får nesten 40 % finansiert studier i det landet de har statsborgerskap. Det antas at dersom krav om tidligere botid oppheves,

vil et større antall utenlandske statsborgere, uavhengig av reell tilknytning til Norge, kunne kreve finansiering gjennom Lånekassen til studier i andre land. Dette vil på sikt kunne undergrave den norske ordningen.

Rettsavdelingen mener at det med utgangspunkt i EF-domstolens praksis vil være mulig å argumentere for å beholde krav om tidligere botid for EØS-borgere for studiefinansiering til utlandet. Domstolen har aldri tatt stilling til en ordning der vertslandet stiller krav om tidligere botid i vertslandet for retten til finansiering av studier i utlandet. Retningen på domstolens praksis på dette området har imidlertid vært å tolke reglene utvidende for å ivareta hensyn til likebehandling og integrering av arbeidstakere fra andre EU-land. Det er derfor usikkert om den norske stat vil kunne vinne frem i en sak for EFTA-domstolen med denne saken. Imidlertid tyder erfaringene fra saken om Finnmarkstillegget på at EFTA-domstolen kan være åpen for reelle og systemiske argumenter.

Som reelle hensyn kan det vises til at de norske studiefinansieringsordningene ikke først og fremst er et sosialt gode, men et utdanningspolitisk virkemiddel for å sikre tilgang i Norge til høyt utdannet arbeidskraft. I tillegg representerer ordningene et ledd i en utnevningsspolitikk, der tilgang til høyere utdanning ikke skal være avhengig av foreldrenes økonomiske evne. Studiefinansieringen i Norge inngår dessuten i et større bilde, med bl.a. mindre lønnsforskjeller mellom høyt utdannet og lavt utdannet arbeidskraft enn i andre land. Det er derfor vanskelig å skulle løsrive tilgang til norsk studiefinansiering på dagens nivå fra en langsiktig tilknytning til Norge. I tillegg vil "eksportplikt" vesentlig ramme land med utbygget studiefinansiering basert på at studenter er økonomisk selvstendige individer i forhold til sine foreldre.

3) Situasjonen i andre EØS-land

Mange EØS-land har ingen eller dårlige ordninger for finansiering av studier i utlandet. Få land har generøse ordninger. Disse ulikhetene medfører press mot sistnevnte gruppe. De øvrige nordiske landene har tilsvarende ordninger som Norge. Sverige og Finland stiller på samme måte som Norge krav til botid for støtte til studier i utlandet. Sverige lovfestet i 2004 kravet om botid i Sverige ved å flytte det fra forskriftene til studiestødslagen. Hensikten var å styrke kravet om tilknytning til Sverige for studenter som mottar studiefinansiering i utlandet. Det åpnes i loven for unntak i særlige tilfeller.

Problemet med eksport av studiestøtte, særlig i forbindelse med unions-borgerskapet, har vært tatt opp som en egen sak i Education Council i EU (21.02.2005) der det pekes på at eksport av generøse studiefinansieringsordninger for studenter fra andre EU-land vil kunne undergrave de eksisterende ordningene. De EU-landene som ikke har slike ordninger, er redde for å innføre dette av frykt for misbruk.

4) Oppfølging/anbefalinger

- Med utgangspunkt i at saken berører samtlige nordiske land tirås det at statssekretær Stubholt tar opp saken i møte med sine nordiske kolleger den 28.da. I forhold til Island vil det være ønskelig å ta opp de uheldige implikasjoner det vil medføre for Norges pågående sak med ESA om Island velger å etterkomme ESAs krav (slik det nå legges opp til). Dette vil også kunne få negative følger Sverige, Danmark og Finland. Overfor Island vil det fra norsk side – om ønskelig- kunne tilbys samarbeid i saken bl.a. i form av gjennomgang og utarbeidelse av juridisk argumentasjon.
- Videre bør det vurderes hvorvidt statssekretær Stubholt (event. sammen med sin kollega fra KD) bør ta et møte med ESA-kollegiet for å diskutere saken, og dens implikasjoner dersom botidskravet vil måtte fjernes. En vil her også kunne forsøke å bringe klarhet i bakgrunnen for ESAs aktivistiske linje, og gjøre det klart hvilke følger denne kan få.
- UD vil i samarbeid med KD utarbeide svar til ESA, som også inneholder en bred konsekvensframstilling av saken, (utdanningspolitiske aspekter og rettslige argumenter) som framlegges medio oktober. Denne framstillingen vil kunne også danne basis for et eventuelt møte med ESA-kollegiet.

norden

Nordiska ministerrådet

Studiestöd i Norden

**Rapport 4 från den
nordiska arbetsgruppen,
våren 2007**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Bakgrund	3
1.1 Arbetsgruppens sammansättning och uppdrag	3
2 Slutsatser och förslag	5
2.1 Behov av fortsatt samarbete	5
2.2 Förbättra tillgången på information	6
2.3 Definiera gränshinder	6
2.4 Förbättrat informationsutbyte och ökad kvalitet	7
3. Studiestödets förhållande till:	8
3.1 Gränshinder och statistik	8
3.2 Nordisk studentrörlighet	9
3.3 EG/EES-rätten	10
3.4 Effektivisering av studierna	12
3.5 Socialpolitik	13
4. Landrapporter	16
5. De viktigaste regelverken på studiestödsområdet	27
6. Centrala adresser till webbsidor på studiestödsområdet	28

Bilagor:

- 1. Studiestödet i de nordiska länderna, högskolestuderande hösten 2005**
- 2. Utdrag ur rapporten: "Studiestöd för att studera utomlands"**

1. Bakgrund

Mot bakgrund av bland annat Norrbacks rapport tillsatte den nordiska ledningsgruppen för högre utbildning, HÖGUT, under 2003 en nordisk arbetsgrupp med experter på studiestödsområdet från respektive nordiskt land. HÖGUT:s beslut stärker uppfattningen att det finns behov av ett formaliserat samarbete på studiestödsområdet inom Norden på departementsnivå eller motsvarande. Syftet är bland annat att söka minska gränshindren vid studier inom Norden.

1.1 Arbetsgruppens sammansättning och uppdrag

Sammansättning

Arbetsgruppen har följande sammansättning 2006:

- Ole Holm-Møller (Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte, Danmark),
- Leena Koskinen (Undervisningsministeriet, Finland),
- Valur Árnason (Menntamálaráðuneytið, Island),
- Hildrun Tyldum (Kunnskapsdepartementet, Norge),
- Eva Gullfeldt (Utbildningsdepartementet, Sverige),
- Terji á Lakjuni (Studulsstovnurin, Färöarna),
- Ilannguaq Nielsen (Uddannelsesstøtteforvaltningen, Grönland),
- Kerstin Sundman (Utbildnings- och kulturavdelningen vid Ålands landskapsregering, Åland),
- Christian Möller (Nordiska ministerrådets sekretariat).

Ordförandeskap

Ordförandeskapet i arbetsgruppen cirkulerar mellan länderna enligt Nordiska ministerrådets rotationsordning, vilket innebär att Norge varit ordförande 2006.

Uppdrag

HÖGUT gav i november 2003 den nordiska arbetsgruppen på studiestödsområdet ett mandat som 2006 förtydligades enligt följande:

Gruppen, som är ett löst nätverk, skall inrikta sitt arbete på att:

- fördjupa det arbete som påbörjats med att kartlägga de nordiska regelsystemen på studiestödsområdet,
- följa utvecklingen av regelsystemet i de nordiska länderna,
- följa upp och analysera förändringsarbetet för att identifiera gränshinder,
- arbeta för och följa upp att informationsutbytet och återrapporteringen på olika nivåer i de nordiska länderna stärks och
- skapa en nordisk plattform för utbyte av nordiska erfarenheter på EG/EES-området samt bevaka rättsutvecklingen på studiestödsområdet inom gemenskapsrätten.

Gruppen skall därför:

- inhämta uppgifter och statistik från arbetsgruppen för studiestöd mellan studiestödsmyndigheterna i Norden (ASIN) beträffande studerandemobiliteten mellan de nordiska länderna,
- fortsätta arbete med att identifiera skillnader i de nordiska ländernas lagstiftning, utbyta erfarenheter och följa det arbete med regelverket som

genomförs på studiestödsområdet som kan leda till minskade gränshinder inom Norden,

- analysera eller bereda särskilda frågor på studiestödsområdet på uppdrag av HÖGUT,
- redovisa de gränshinder eller andra problem som identifierats och kommentera den statistik som inhämtats till HÖGUT,
- redovisa utvecklingen på regelområdet, pågående diskussioner och erfarenhetsutbyte som förts på studiestödsområdet samt andra iakttagelser på EG/EES-området som kan främja det nordiska samarbetet,
- vid behov utväxla information inom gruppen i specifika EG-frågor eller andra aktuella studiestödsfrågor och
- analysera förändringsarbetet på studiestödsområdet i de nordiska länderna och dess konsekvenser för studerandemobilitet och eventuella gränshinder inom Norden.

Område av särskilt intresse för gruppen

- EG-rättens likabehandlingsprincip av sociala förmåner förhållande till Bologna-processen som uppmuntrar portabla studiestöd.
- Implementering av EG-rätten i de nordiska regelverken.

Möten

Gruppen bör enligt HÖGUT träffas ett par gånger per år, varav ett möte bör hållas i slutet av året efter HÖGUT:s kontaktmöte under november. Gruppen har haft två möten under våren 2006 och två under hösten 2006.

Rapport

Gruppen skall årligen lämna en skriftlig rapport som skal levereras vid slutet av året. HÖGUT beslutade vid sitt möte i februari 2006 att rapporten skall lägga tyngdpunkten på att identifiera problem och utmaningar inom området. Rapporteringen skall innehålla vissa stående punkter som studiestödsstatistik och iöppande information om pågående arbeten med att förändra regelsystemen på studiestödsområdet i respektive land och följa upp beslutet i HÖGUT vad gäller konkretisering och problematisering. Rapporter i särskilda frågor lämnas vid behov. Arbetsgruppen har hittills lämnat tre rapporter våren 2003, våren 2004 och våren 2005.

Budget

Nordiska ministerrådets sekretariat garanterar att medel finns och vid behov anmodar HÖGUT om ytterligare medel.

2 Slutsatser och förslag

2.1 Behov av fortsatt samarbete

Arbetsgruppens förslag: Den nordiska arbetsgruppen om studiestöd bör få fortsätta sitt arbete. Resurser bör avsättas för detta ändamål för ytterligare tre år. Därefter bör gruppens arbete utvärderas.

Studiestödssystemen i de olika nordiska länderna är resultatet av nationella traditioner som funnits länge och tar hänsyn bland annat till respektive lands kultur och utformningen av trygghets- och skattesystem. Även om systemen i de olika länderna skiljer sig åt på en rad punkter finns det väldigt många centrala likheter. Framför allt uppvisar de nordiska länderna påfallande likheter i studiestödshänseende jämfört med övriga europeiska länder.

Det står klart att ett fortsatt samarbete mellan de nordiska länderna på studiestödsområdet är både önskvärt och helt i linje med strävanden inom EU/EES. Under lång tid har företrädare för alla de nordiska ländernas studiestödsmyndigheter samarbetat och understrukit att det nordiska samarbetet måste utvecklas samtidigt som samarbetet med Europa i övrigt utvecklats. Detta kom till uttryck redan i den nordiska överenskommelsen på studiestödsområdet som funnits i över trettio år. Det samarbete som under lång tid byggts upp på studiestödsområdet mellan de administrativa myndigheterna är mycket värdefullt. Genom Nordiska Ministerrådet har även samarbetet på departementsnivå stärkts. Detta ger de nordiska länderna en unik möjlighet till samsyn jämfört med många andra europeiska länder.

Den nordiska arbetsgruppen på departementsnivå kan utgöra en bas för samråd och erfarenhetsutbyte inför ländernas deltagande i internationellt samarbete. Arbetsgruppens samarbete kan även tjäna som inspiration för det bredare europeiska samarbetet på det studiesociala området.

Studiestödssystemen belastar statsbudgeten i respektive land och innefattar stora kostnader. Arbetet i den nordiska arbetsgruppen bidrar till ökad medvetenhet om kostnaderna och finansieringsmöjligheterna.

2.2 Förbättra tillgången till information

Arbetsgruppens förslag: Verka för att information och vägledning till studerande i studiestödsfrågor stärks och förbättra informationen och tillgången på statistisk. Särskilda resurser bör avsättas för detta ändamål.

Informationstillgången för nordiska medborgare bör öka. Lättillgänglig information om gällande regelverk för rörlighet inom Norden är av stor vikt. Bristande kunskap och begränsad informationstillgång är i sig att betrakta som gränshinder vilket hindrar rörlighet. Den nordiska informationstjänsten Hallå Norden har blivit ett redskap för att nå ut med information av skilda slag. På utbildningsområdet och särskilt på studiestödsområdet och i studiesociala frågor bör informationen kunna förbättras och breddas. En nordisk studiestödsportal bör skapas på motsvarande sätt som det skapas en socialförsäkringsportal om de nordiska ländernas socialförsäkringar.

2.3 Definiera gränshinder

Arbetsgruppens förslag: Analysera och klargör vad som faktiskt är gränshinder. Identifiera något eller några särskilda problem där arbete kan påbörjas för att hitta gemensamma lösningar.

EG-rätten innebär en ökad rörlighet och bestämmelserna om likabehandling innebär att fler personer, även personer utanför unionen, ges generösa förutsättningar att få tillträde till medlemsländernas trygghetssystem inklusive studiestödssystemen. Inom Bolognaprocessen pågår också en process mot ökad studerandemobilitet där studiestödsfrågan naturligtvis spelar en viktig roll. När en studerande väljer att studera en period utanför landets gränser är det alltså centralt att klara ut hur han eller hon skall kunna finansiera sina studier och framförallt vilket land som skall bekosta levnadskostnaderna under studierna.

Det står varje medlemsstat fritt att bestämma villkoren för beviljande av förmåner som studiebidrag. Detta regleras inte i gemenskapsrätten. Alltså har länderna ett stort utrymme att själva utforma sina system och bestämma under vilka förutsättningar studerande skall kunna studera i ett annat land med studiestöd. Denna frihet återspeglas i de nordiska länderna studiestödssystem som uppvisar vissa skillnader. Exempelvis innehåller det danska statliga systemet vissa reserabatter för studerande med studiestöd medan rabatten exempelvis i Norge enbart är knuten till antagning till högre studier. Sådana olikheter är alltså ett uttryck för ländernas egen bedömning inom ramen för vad som är tillåtet enligt gemenskapsrätten. På liknande sätt förekommer det situationer där en studerande som vill studera i ett annat land än hemlandet inte har möjlighet eller rätt att uppbära studiestöd från något nordiskt land. Skälet är att länderna har valt att utforma sina regler för studier utomlands olika. Skillnaderna i ländernas förmånssystem kan ibland uppfattas som orättvisa även om de inte utgör ett gränshinder. I arbetet med att minska gränshinder mellan de nordiska länderna är

det viktigt att klargöra och informera om vad som faktiskt är gränshinder. Om kunskapen hos allmänheten om systemen förbättras skulle också förståelsen öka för hur ländernas olika system samspelar. Utifrån de hinder som rapporteras bör man försöka identifiera några situationer som bedöms som oacceptabla och som länderna gemensamt bör arbeta för att komma till rätta med.

2.4 Förbättrat informationsutbytet och ökad kvalitet

Arbetsgruppens förslag: Verka för ett väl fungerande informationsutbyte och kvalitetskontroll mellan myndigheterna i Norden som administrerar utbetalning av ersättningar från trygghetssystemen inklusive studiestöd

De nordiska ländernas studiestödssystem karaktäriseras av generösa beloppsnivåer. Många studerande utnyttjar system som i princip täcker levnadskostnaderna under studietiden. Övriga europeiska länder kan sällan erbjuda liknande system. Samtidigt ökar rörligheten och studerandebudet mellan olika länder vilket ökar pressen på de offentliga utgifterna. Skillnader i ländernas system innebär också att situationer kan uppstå där en studerande har rätt att få stöd från flera länder samtidigt. Sammantaget innebär detta att behovet att värna om kvalitetskontrollen inom de nordiska ländernas studiestödssystem ökar. För att öka rättssäkerheten och garantera att medborgare får tillgång till det lands studiestöd som man faktiskt har rätt till behövs en satsning för att minska risken för dubbel- eller felaktiga utbetalningar. Möjligheten till informationsutbyte mellan de myndigheter inom Norden som administrerar utbetalning av ersättningar från trygghetssystemen inklusive studiestöd kan behöva stärkas. Informationsutbyte med andra centrala myndigheter, exempelvis skattemyndigheterna, behöver också stärkas. Eftersom studiestödssystemen inom Norden också bygger på lån till studerande som skall betalas tillbaka finns även behov av samarbete i olika avseenden efter studietiden.

3. Studiestödets förhållande till:

3.1. Gränshinder och statistik

Arbetsgruppens bedömning: Även om gränshinder kan bli aktuella i några studiestödsärenden, är det ett synnerligen litet antal ansökningar som avslås. Statistiken ger inte uppgifter om hur många av dem som fått avslag från ett nordiskt land och som i stället fått bifall från ett annat nordiskt land. Arbetsgruppen har inhämtat uppgifter och statistik från de nordiska studiestödsmyndigheterna (ASIN-gruppen) som har utrett de studerandes rörlighet mellan de nordiska länderna. Bland annat har studiestödsansökningar som fått avslag, där det kan vara fråga om hinder för rörligheten mellan de nordiska länderna, granskats. Island har dock endast rapporterat dem som fått ett positivt beslut.

Positiva studiestödsbeslut som beviljats medborgare i ett annat nordiskt land 2004-2005

Studiestöd från Danmark har beviljats 1 480 medborgare i ett annat nordiskt land för studier i Danmark.

Studiestöd från Finland har beviljats 359 medborgare i ett annat nordiskt land för studier i Finland, och 11 har beviljats studiestöd för studier utomlands.

Studiestöd från Island har beviljats 12 medborgare i ett annat nordiskt land för studier på Island och 2 har beviljats studiestöd för studier utomlands.

Studiestöd från Norge har beviljats 1 647 medborgare i ett annat nordiskt land för studier i Norge och 134 har beviljats studiestöd för studier utomlands.

Studiestöd från Sverige har beviljats 3 779 medborgare i ett annat nordiskt land för studier i Sverige och 107 har beviljats studiestöd för studier utomlands.

Gränshinder

Av speciell vikt när frågan om gränshinder utreds är sådana ansökningar där grunden för avslaget utgörs av bosättningsregeln, - då mottagaren av beslutet har ansökt om studiestöd i hemlandet för studier i ett annat nordiskt land;

eller

- bosättningsregeln eller av att EU/EES-reglerna inte uppfylls

- då mottagaren av beslutet är en medborgare i ett annat nordiskt land som har ansökt om studiestöd i det land där ansökan har avgjorts och ansökan gäller studier i landet i fråga eller i tredje land.

Avslag på ansökan om studiestöd i hemlandet som en medborgare har gjort för studier i ett annat nordiskt land

I 55 fall har Finland med stöd av bosättningsregeln avslagit finländska medborgares ansökningar om studiestöd för studier i ett annat nordiskt land. Motsvarande avslag uppgick till 9 i Norge. Avslag av detta slag hade inte alls förekommit i Sverige.

Avslag på en ansökan som en medborgare i ett annat nordiskt land har gjort för studier i studielandet

Finland har avslagit sammanlagt 6 ansökningar och Norge 25 ansökningar. Sverige har avslagit 164 ansökningar. I Sverige har orsaken till avslaget alltid varit den att EU-reglerna inte uppfyllts. Danmark har avslagit tillsammans 172 ansökningar

gjorda av medborgare i ett annat nordiskt land, och av dessa ansökningar gällde 118 isländska medborgare. Information om avslagsgrunder finns inte. Grunden för avslagen är normalt att bosättningsregeln eller EU-reglerna inte är uppfyllda.

Avslag på en ansökan som en medborgare i ett annat nordiskt land har gjort för studier i ett tredje nordiskt land

Norge har avslagit 4 ansökningar och Sverige 28 ansökningar som gjorts av en medborgare från ett annat nordiskt land för studier i ett tredje nordiskt land. Finland har inte rapporterat en enda ansökan av detta slag. Från Danmark finns inte separata uppgifter att få om antalet ansökningar där stöd har sökts för studier i Danmark eller för studier i ett tredje nordiskt land. Det innebär att en del av de avslag som redovisades i det föregående stycket kan gälla studier i övriga Norden.

I olika länder har dessutom några ansökningar av sökande från ett annat nordiskt land förkastats av andra skäl, exempelvis på basis av ekonomisk behovsprövning eller otillräcklig studieframgång. I dessa fall kan det inte anses vara fråga om hinder för rörlighet.

Sammanfattning

Den inhämtade statistiken visar att gränshindren är väldigt få på studiestödsområdet och det är ett synnerligen litet antal ansökningar som förkastas. Statistiken ger inte uppgifter om hur många av dem som fått avslag från ett nordiskt land har fått bifall från ett annat nordiskt land. För att kunna följa de studerandes rörlighet och hindren för rörlighet är det dock motiverat att också i framtiden samla in statistiska uppgifter om studiestöd som beviljats medborgare från ett annat nordiskt land och uppgifter om avslag på studiestödsansökan i de fall då det är fråga om rörlighet mellan de nordiska länderna.

3.2 Nordisk studentrörlighet

Arbetsgruppens bedömning: Det finns en tendens att studerandeutbyte inom Norden blir allt mer populärt samtidigt som studier utomlands generellt minskar.

En nordisk rapport¹ har publicerats 2006. Ett kortare utdrag från denna rapport återfinns som bilaga 2 till arbetsgruppens rapport.

Arbetsgruppen noterar särskilt att antalet nordiska studenter som läser utanför det egna hemlandet har ökat under de senaste tio åren, men antalet studenter har börjat minska de senaste åren. Antalet nordiska studenter som studerar inom Norden ökar dock. I jämförelse med andra OECD-länder har de nordiska länderna och självstyrande områden en relativt hög andel av sina studenter i utlandet.

Studentmobiliteten medför utgifter, både för individen och för staten i de nordiska länderna och självstyrande områden. Studiestödssystemens utformning i respektive land påverkar i hög grad studerandemobiliteten.

¹ Studiestöd för att studera utomlands – En nordisk modell?, Folkpensionsanstalten (FPA), Forskningsavdelningen, Helsingfors 2006.

3.3 EG/EES-rätten

Arbetsgruppens bedömning: Utvecklingen av EG-rätten innebär att vissa utländska medborgare får en något utvidgad rätt till studiestöd i flertalet av de nordiska länderna.

Under senare år har EG/EES-rätten förändrats på så sätt att flera rådsdirektiv arbetats om och uppdaterats. Bland annat berörs följande direktiv:

1. Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier
2. Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.

Utvecklingen av EG-rätten innebär bland annat att den fria rörligheten för personer underlättas och att principen om likabehandling av sociala förmåner, inklusive studiestöd, utvidgas till vissa nya grupper. Bestämmelserna om likabehandling är obligatoriska för medlemsländerna. Gemenskapsrätten har därför krävt vissa ändringar på studiestödsområdet. EG-rätten innebär att det redan i dag finns en kategori utländska medborgare som jämställs med landets egna medborgare vad gäller rätten till studiestöd. Likabehandlingen gäller migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar. Enligt de nya EG-direktiven skall fler utländska medborgare också likabehandlas med landets egna medborgare bland annat unionsmedborgare med permanent uppehållsrätt. Inom de nordiska länderna har därför regelverket i de flesta länder genomgått vissa modifieringar. Behovet av förändringar är beroende av hur regelverket är utformat i de skilda nordiska länderna.

Konsekvenser av förslagen

Som arbetsgruppen tidigare konstaterat är reglerna på studiestödsområdet i många avseende lika inom de nordiska länderna men självklart finns också avgörande skillnader. Det som förenar de nordiska länderna är framför allt att vi har väl utvecklade och generöst utformade system som gör det möjligt för många att studera i sitt hemland men även utomlands med hemlandets studiestöd. Utvidgningen av likabehandlingen av EG/EES-rätten till unionsmedborgare har en nära koppling till utformningen av de enskilda ländernas utlänningslagstiftning. Det innebär att de förändringar som behövs görs på studiestödsområdet i de olika nordiska länderna varit beroende av hur utlänningslagstiftningen är utformad i respektive land.

För *Sveriges* del innebär de nya reglerna med anledning av EG-rätten innebär att vissa utländska medborgare får en något utvidgad rätt till svenskt studiestöd. I praktiken bedöms dock antalet utländska studerande som kan antas få rätt till studiestöd från något nordiskt land till följd av de nya reglerna vara begränsat. Anledningen är att nuvarande bestämmelser och praxis om rätt till studiestöd för utländska medborgare redan är förhållandevis generöst utformade.

För *Finlands* del är förhållandena exakt de samma som i Sverige.

Norge har för sin del ännu inte implementerat de nya direktiven i utlänningslagstiftningen. Men det förväntas inte att direktiven skall ge några särskilda förändringar i förhållande till dagens möjligheter för utländska medborgare till att få norskt utbildningsstöd eftersom utländska medborgare redan idag har stora möjligheter att få det.

För Islands del gäller att Direktiver 2004/38/EG og 2003/109/EG ännu inte har blivit en del av er EEEES-avtalet och det är inte klart om de bliver beslutade av den förenade EES-kommittén.. Artikel 13 i den isländska lagstiftningen om Studentlånfonden hänvisar till Regulation 1612/68/ECE om migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar eventuella rätt till lån från fonden. Om EFTA Surveillance Authority (ESA) vad gäller beslut om bopälsreglerne hänvisas till landrapporten för Island.

För Danmarks del innebär de nya reglerna som följer av rådsdirektiv 2004/38/EF (uppehållsdirektivet) inga ändringar för ekonomiskt aktiva EU-medborgare och EES-medborgare och deras familjemedlemmar. De har fortsatt samma rättigheter som danska medborgare, så länge de upprätthåller statusen som ekonomiskt aktiva. Det gäller både under utbildning i Danmark och i utlandet. För de icke-ekonomiskt aktiva och deras familjemedlemmar har Danmark använt sig av möjligheten som finns i direktivet till att först ge utbildningsstöd efter 5 års sammanhängande vistelse i Danmark. Man uppskattar inte att utgifterna för utbildningsstöd kommer att öka till följd av det nya uppehållsdirektivet. I förbindelse med implementeringen av direktivet har Danmark inskrivet tolkningen av EU-reglerna i SU-kungörelsen.

Alle godkännanden av utländska medborgares rätt till att få danskt studiestöd gäller enbart i förhållande till den utbildning till vilken stödet söks

De nya reglerna trädde i kraft 30 april 2006.

För Ålands del har de nya EG-direktiven (2004/38/EG och 2003/109/EG) implementerats i studiestödslagstiftningen. En precisering har också skett i förhållande till utlänningslagstiftningen. De nya reglerna innebär en något ökad möjlighet för utländska medborgare att lyfta åländskt studiestöd, det gäller t.ex personer som har kontinuerligt uppehållstillstånd. En möjlig ökning av antalet utlänningar som lyfter åländskt studiestöd kan bedömas ske närmast pga av ökat antal EU-länder i kombination med lokal arbetskraftsbrist.

Grönland och Färöarna omfattas inte av EG/EES-rätten då de ej är medlemmar. *Sammantaget* innebär det att de nordiska länderna gemensamt följt och anpassat reglerna på studiestödsområdet till EG/EES-rätten på senare år. I arbetsgruppen har detta arbete kunnat analyseras på nära håll. I det nationella arbetet har det varit värdefullt att kunna kvalitetssäkra de lagtekniska anpassningarna till EG/EES-rätten i det nordiska nätverket. Den statistik som gruppen tar fram via ASIN blir mycket viktig eftersom den gör det möjligt att följa utvecklingen av utnyttjandet av studiestöd och rörlighet mellan olika länder. Arbetsgruppen kan således studera hur EG/EES-rätten påverkar studiestödssystemen. Detta är särskilt viktigt för de nordiska länderna eftersom studiestödssystemen i dessa länder internationellt sett är förmånliga och därmed mer sårbara.

3.4. Effektivisering

Arbetsgruppens bedömning: I flera nordiska länder har studiestödssystemen modifierats i syfte att öka effektiviseringen i högskolan. Det saknas ännu stöd/bevis för att det är effektivt och ändamålsenligt att ändra de studerandes ekonomiska förutsättningar i syfte att förbättra studieresultat och studietakt.

Den nye studiestödsordningen som i *Norge* trädde i kraft från undervisningsåret 2002-2003 för studenter i högre utbildning etc. skulle bli en stödja ett snabbare genomförande av studierna. Omläggningen var nära knuten till reformen av den norska högre utbildningen, Kvalitetsreformen. Centralt i denna reform är en ny gradstruktur, men en treårig bachelorgrad och en tvåårig mastergrad för de flesta högre utbildningar, vilket gav en förkortning av studietiderna. Ett centralt verktyg i studiestödsordningen för att uppnå effektivisering, är att ge utbildningsstipendium först när examen är avlagd., det vill säga att delar av utbildningslånet kan göras om till stipendium. Från starten gällde detta bara delar stipendiet, men från 2004-2005 kom det att omfatta hela stipendiet, 40 procent av lånet som är för att täcka uppehållet, gjordes avhängigt av genomförd utbildning. Man siktar på att göra en utvärdering av om stipendieordningen (även kallad "konverteringsordningen") för att på så sätt kunna avgöra om den de facto har bidragit till en att studierna blivit mer effektivt genomförda. Utvärderingen kommer att ske under 2007.

I *Finland* har man genomfört ett program som siktar på att få högskolestuderande att avlägga examina inom utsatt tid. Som ett led i programmet har man också utvecklat studiestödssystemet så att förutsättningarna för planmässiga studier på heltid förbättras och studietiderna förkortas. Studiestödet skall också bli mer sporrande. De ändringar som programmet medför i studiestödslagstiftningen trädde i kraft hösten 2005. Enligt reformen kan den som lyft studielån beviljas studielånsavdrag i beskattningen efter avlagd högskoleexamen. Avdragsrätten förutsätter dock att examen har avlagts inom utsatt tid. I ett typiskt fall skall den som avlagt sin examen inte särskilt behöva ansöka om avdraget, eftersom Folkpensionsanstalten fattar beslut om det. Rätten till studielånsavdrag gäller en skattskyldig som har avlagt sin högskoleexamen inom den tid som föreskrivs i lagen. Studielånsavdraget är 30 procent av det lånebelopp som uppkommit under högskolestudierna till den del det överstiger 2 500 euro. För avdraget anges ett maximibelopp motsvarande det lånebelopp som bestäms enligt omfattningen på examen. Avdraget görs direkt från skatterna inom de 10 närmaste åren efter det år examen avlades. Den skattskyldiges rätt till studielånsavdrag, liksom även avdragets maximibelopp, avgörs av Folkpensionsanstalten. Avdraget verkställs i beskattningen utifrån den skattskyldiges årliga amorteringar på studielånet.

I syfte att åstadkomma ett tillräckligt studiestöd höjde Finland samtidigt beloppet av studielånet och bostadstillägget till studiestödet. Målet för reformen är att studierna skall bedrivas planmässigt och att studietiderna för högskolestuderande skall förkortas. Målet är att de studerande skall komma ut på arbetsmarknaden tidigare. I Finland ses detta som ett viktigt mål på grund av befolkningsstrukturen i landet och det arbetskraftsbehov som uppkommer då en stor mängd personer går i pension.

Det svenska studiemedelssystemet innehåller vissa krav på studerande som syftar till att uppmuntra till effektiva studier. Alla kan påbörja studier med studiemedel men för att få fortsatt stöd krävs tillfredsställande studieresultat. Vid s.k. bundna utbildningar krävs i princip 100% studietakt medan mer fria utbildningar tillåter en 75% takt. Vidare finns det regler om hur länge en studerande kan få studiestöd. I samband med studiemedelsreformen 2001 stramades den längsta tid som

studiemedel kan beviljas upp. Detta har i viss mån inneburit att studierna blivit mer effektiva. Av och till förs diskussioner om att använda studiemedelssystemet som ett verktyg för att öka genomströmningen i högskolan.

På *Åland* har kravet på effektiva högskolestudier och kortare studietid skärpts i och med den nya studiestödslagstiftningen (1.8.2006). Det gäller dels maximitiden för högskolestudier och dels kraven på studieprestationer varje läsår. De tidigare liberala reglerna möjliggjorde högskolestudier med fullt studiestöd i drygt 8 år. Nu skall en högre högskoleexamen avläggas på drygt 6 år och samtidigt skärps kravet på studieprestationer med c 20 %. En ökad satsning på äldre studerande har skett i och med att vuxenstudiepenningens maximibelopp har höjts och åldergränsen justerats uppåt.

Som en del av effektiveringen är de skatte- och pensionsreformer som har genomförts i Finland och också gäller på *Åland*. Både studielånsavdraget och pensionstillägget förutsätter att studierna har genomförts inom normaltiden.

I *Danmark* har man diskuterat om utbildningsstödet skulle kunna utgöra ett styrinstrument till att få unga personer snabbare igång med fortsatta studier efter den gymnasiala utbildningen, och även till ett snabbare genomförande av dessa fortsatta studier.

Diskussionerna har ännu inte medfört några förändringar i reglerna om utbildningsstöd. Det fokuseras istället på villkoren i själva utbildningen, exempelvis en automatisk examensanmälan varje år och en snabbare re-examination.

Studerande i eftergymnasiala studier kan fortsatt få utbildningsstöd fram till att de är mer än 12 månaders försenade i sina studier. Är de mer än 12 månader försenade, anses de vara studieinaktiva och mister sitt utbildningsstöd.

Studerande i ungdomsutbildning kan få studiestöd så länge de är studieaktiva

På *Färöarna* har man ännu inte identifierat några ändringar i studiestödssystemet som har som ett direkt syfte att öka de studerandes effektivitet genom utbildningssystemet. Huvudprincipen är fortfarande att de studerande får studiestöd i högst 6 år, dock aldrig mer än ett år över den normerade tiden. Det har dock skett förändringar i likhet med andra länder rörande gradstrukturen – till bachelor- och mastergrader.

Arbetsgruppen konstaterar *sammanfattningsvis* att studiestödssystemen modifierats i syfte att öka effektiviseringen i högskolan i flera nordiska länder. Den norska modellen har ännu inte hunnit utvärderas. Den finska modellen har nyligen införts och några effekter har ännu inte kunnat mätas, det samma gäller *Färöarna*. Det saknas således stöd eller bevis för att det är effektivt och ändamålsenligt att ändra de studerandes ekonomiska förutsättningar i syfte att förbättra studieresultat och studietakt.

3.5 Socialpolitik

Arbetsgruppens bedömning: Det finns en trend i de nordiska länderna att studiestödssystemen närmar sig familjepolitikens område. I de flesta länder finns nu särskilda stöd till studerande som har barn eller får barn under studietiden. Åtgärderna innebär att denna studerandegrupp har fått bättre ekonomiska förutsättningar under studietiden. Det är ännu för tidigt och dra några slutsatser av om detta innebär att fler studerande skaffar barn under studietiden eller om stödets rekryteringskraft ökat.

Studiestödssystemen samverkar med de övriga trygghetssystemen i respektive nordiskt land.

Finlands studiestödsreform i början av 1990-talet utgick ifrån att studiestödet skall vara ett stöd som tryggar utkomsten under studietiden och att den studerandes livssituation i övrigt inte beaktas vid dimensioneringen av stödet. Man frångick då barnförhöjningar i studiestödet och antalet barn beaktas inte heller i de inkomstgränser som tillämpas vid beviljande av studiestöd. Utgångspunkten har varit att stöd som betalas på basis av barn skall skötas i samband med de familjepolitiska stöden. I någon mån har diskussionen om införandet av barnförhöjningar i studiestödet ökat också i Finland, men några konkreta åtgärder för att återinföra dem är inte aktuella.

I *Sverige* har principen varit att speciella behov som studerande har skall tillgodoses inom ramen för andra förmånssystem. Tanken om differentierade system på grund av faktorer beroende på bostadskostnader eller särskilda kostnader på grund av funktionshinder har diskuterats men inte fått något genomslag. Det finns inget stöd för att studiestödssystemet är bästa verktyget för att främja olika grupper studiemöjlighet. Däremot har Sverige under 2006 följt efter trenden i de övriga nordiska länderna och infört ett extra bidrag till studerande med barn i studiestödssystemet. Förändringen har varit en del av en större satsning på ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Liknande stöd har funnits i vissa tidigare finansieringssystem till studerande men dessa bidrag har slopats främst med hänsyn till det ekonomiska läget i landet. I vissa situationer är det möjligt för den studerande att behålla studiestödet under sjukdom.

Norge har under lång tid haft element i stödordningen med ett socialt perspektiv, till exempel till studenter som befinner sig i en situation där det sociala trygghetssystemet inte kommer in. En principiell gränsdragnin gentemot de sociala trygghetssystemet har inte genomförts, men Lånekassans stödssystem har till en viss utsträckning anpassats för att förhindra en för stor grad av dubbelstöd, särskilt gäller detta den del av stödet som ges som stipendium. Det har i många år givits tillägg i studiestödssystemet för försörjning av barn, och fram till hösten 2002 också till make/maka i de fall där denna inte hade tillräckligt hög inkomst. Vid reformen 2002 övergick detta tillägg till att vara ett rent försörjningsstipendium som bara ges till försörjning av barn.

Sedan mitten av 1980-talet har det i Norge funnits en ordning med att studenter som får barn under utbildningstiden kan få allt stöd som stipendium i en period som normalt är lika lång som perioden som föräldrarna med arbetsinkomst kan motta föräldrapenning (fødselspenger) folketrygden.

Studenter som blir sjuka under utbildningstiden kan få omvandlat sina lån till stipendium i en period på maximalt 4 månader och 2 veckor per undervisningsår i de fall de inte omfattas av stöd från folketrygden.

Personer som har status som flyktingar kan få allt stöd som stipendium i upptill 3 år för att genomgå en vidargående utbildning.

Från flera håll, särskilt från de funktionshindrades organisationer, har det kommit krav på att studenter som blir försenade i utbildningen till följd av funktionsnedsättning, skall få mertiden fullt finansierad med stipendium. En sådan stipendieordning innebär stora utmaningar vad gäller att avgöra vem som har rätt till stipendium. Det faktum att flera av de potentiella stipendiemottagarna kan fullt stöd genom folketrygden, är också problematiskt.

På *Åland* har det så kallade försörjartillägget varit en del av studiestödet sedan 1995. Det beviljas studerande som är vårdnadshavare till barn under 18 år. Endast en förälder kan lyfta försörjartillägget och det är ett bidrag på 64,- euro per månad. När det gäller föräldrainsomstens påverkan av studiestödet för 17-åringar beaktas också hemmaboende syskon som är under 18 år, så att inkomstgränsen för att fastställa studiepenningens belopp höjs.

Danmark har med verkan från 1 juli 2004 infört ett SU-stipendietillägg och ett supplerande SU-lån till studeranden som är försörjare. Det är krav att barnet är under 18 år och bor hos den studerande. Stipendietillägget till ensamstående försörjare uppgår 2006 till 4.724 kr. i månaden, vilket motsvarar det vanliga stipendiebeloppet för studerande som inte bor hos föräldrarna. Stipendietillägget till försörjare som bor tillsammans med en annan studerande som mottar SU uppgår till 675 kr. i månaden.

Alla studerande, som är försörjare till barn under 18 år, som de har boende hos sig, kan få ett supplerande SU-lån på 1209 kr i månaden.

Danmark har sedan mitten av 1990-talet givit extra utbildningsstöd till studerande som får barn under utbildningstiden, 12 månader till modern, 6 månader till fadern. Det finns inga krav på studieaktivitet på utbildningen under utbetalningen av det extra stödet.

De två nämnda ordningarna kan inte utnyttjas under samma period.

Slutligen har *Danmark* sedan 1 januari 2004 gett ett stipendietillägg (handikapptillägg) till studerande i eftergymnasial utbildning, i de fall de har en varkattig funktionsnedsättning som förhindrar dem att klara ett normalt studentarbete. Handikapptillägget är 6 010 kr. i månaden.

På *Färöarna* är huvudprincipen att alla studerande får studiestöd från *Stuðulsstovnurin*, och om den studeranden har andra behov förutom detta stöd är det socialförvaltningen eller andra offentliga myndigheter som beviljar dessa medel. Det är det på gång en viss ändring på detta område, i den meningen att det i framtiden kommer att igångsättas familjepolitiska ordningar inom studiestödssystemet. Från den 1 januari 2007 har en ordning rörande föräldraledighet trätt i kraft och från den 1 augusti 2007 kommer föräldrarna att få ett extra studiestöd för varje barn

Arbetsgruppen konstaterar *sammanfattningsvis* att det finns en trend i de nordiska länderna att studiestödssystemen närmar sig familjepolitikens område. I de flesta länder finns nu särskilda stöd till studerande som har barn eller får barn under studietiden. Åtgärderna innebär att denna studerandegrupp har fått bättre ekonomiska förutsättningar under studietiden. Det är ännu för tidigt och dra några slutsatser av om detta innebär att fler studerande skaffar barn under studietiden eller om stödets rekryteringskraft ökat.

4. Landrapporter

Danmark

Ændringer i reglerne om studiestøtte

Dele af rådsdirektiv 2004/38/EF om unionsborgeres og deres familiemedlemmers ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område er implementeret i SU-loven. Samtidig er reglerne om udenlandske statsborgeres ret til at opnå ret til SU forenklet og moderniseret.

Med virkning fra 30. april 2006 er SU-loven ændret, og samtidig er en ny SU-bekendtgørelse trådt i kraft.

De specifikke regler er indeholdt i bekendtgørelsen, som sonder mellem nationale regler for ligestilling af udenlandske statsborgere med danske statsborgere og ligestilling efter EU-rettens regler. Det første sæt regler giver kun adgang til SU til uddannelse i Danmark, mens EU-rettens regler også giver adgang til SU til uddannelse i udlandet.

Som noget nyt er fastsat, at en ligestilling kun gælder den uddannelse, der er søgt SU til i forbindelse med ligestillingen. Ansøgeren får som det første et brev herom. Ligestillingen kan forlænges for de der er ligestillet efter nationale regler, medmindre den pågældende har været udrejst af Danmark i en sammenhængende periode på 2 år.

De nationale regler, som gælder i forhold til alle udenlandske statsborgere, er forenklet på et par væsentlige punkter. Udenlandske statsborgere, der er omfattet af Integrationsloven, eller som er indrejst før de fyldte 20 år og har taget fast ophold med deres forældre, opnår fortsat ligestilling. Det samme gør de, der, umiddelbart før de søger SU, har opholdt sig i Danmark i 2 år og i de samme 2 år har været gift med eller som noget nyt været i registreret partnerskab med en dansk statsborger.

2-års-reglen er også bevaret for udenlandske statsborgere, der har haft erhvervsarbejde, men nu skal opholdet og arbejdet have ligget før uddannelsens start – og ikke kun før ansøgningstidspunktet. Samtidig er kravet til erhvervsarbejdet skærpet. Det skal være ordinært erhvervsarbejde og have været på mindst 30 timer om ugen – og ikke kun halvtids som tidligere.

Endelig er den tidligere skønsmæssige regel om ligestilling ved særlig tilknytning til Danmark erstattet af en fast regel, der giver ligestilling efter 5 års sammenhængende ophold, når den pågældende ikke er kommet til Danmark med henblik på uddannelse.

EU-rettens regler for ligestilling er nu udførlig beskrevet i bekendtgørelsen. En EU- eller EØS-statsborger, der er arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende i Danmark efter EU-rettens regler opnår ligestilling. Det er en betingelse, at status som arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende bevares. Ligestilling opnås også, hvis der er indholdsmæssig og tidsmæssig sammenhæng mellem uddannelsen og det tidligere arbejde, eller hvis den pågældende er blevet ufrivillig arbejdsløs og af helbredsmæssige eller strukturelle forhold har behov for omskoling.

Bekendtgørelsen fastsætter endvidere betingelserne for ligestilling af udenlandske statsborgere, der er ægtefælle til, barn af eller forælder til en EU- eller EØS-statsborger.

Endelig gives der ligestilling til en EU- eller EØS-statsborger eller famillemedlem hertil, som har haft sammenhængende ophold i Danmark i 5 år.

Finland

Lag om ændring av lagen om studiestöd och de ändringar i skattelagstiftningen som införandet av ett studielånsavdrag förutsätter (408/2005)

Höjning av bostadstillägget

I lagen ingår beslut om att höja gränsen för bostadskostnader som bör beaktas i samband med bostadstillägget från 214,44 euro till 252 euro.

Höjning av maximibeloppet på studielån

Maximibeloppet på studielån höjdes från den 1 augusti 2005 från 220 euro till 300 euro i månaden för alla högskolestuderande. Maximibeloppet på statsborgen till högskolestuderande som studerar utomlands höjdes med 80 euro till 440 euro i månaden.

Studielånsavdrag

Studiestödet ändrades för dem som inledde studier vid universitetet eller yrkeshögskola efter den 1 augusti 2005. Den som lyft studielån kan beviljas studielånsavdrag i beskattningen efter avlagd högskoleexamen. Avdragsrätten förutsätter dock att examen har avlagts inom utsatt tid. I ett typiskt fall skall den som avlagt sin examen inte särskilt behöva ansöka om avdraget, eftersom Folkpensionsanstalten fattar beslut om det.

Rätten till studielånsavdrag gäller en skattskyldig som har avlagt sin högskoleexamen inom den tid som föreskrivs i lagen. Studielånsavdraget är 30 procent av det lånebelopp som uppkommit under högskolestudierna till den del det överstiger 2 500 euro. För avdraget anges ett maximibelopp motsvarande det lånebelopp som bestäms enligt omfattningen på examen.

Avdraget görs direkt från skatterna inom de 10 närmaste åren efter det år examen avlades. Den skattskyldiges rätt till studielånsavdrag, liksom även avdragets maximibelopp, avgörs av Folkpensionsanstalten. Avdraget verkställs i beskattningen utifrån den skattskyldiges årliga amorteringar på studielånet.

Dessutom förenhetligas bestämmelserna om den tid som berättigar till studiestöd för högskolestudier.

Med hänvisning till EU-rättsliga grunder beviljas studielånsavdraget i beskattningen på samma grunder såväl finländare och personer som hör till studiestödssystemet i Finland som personer som är skattskyldiga i Finland och har omfattats av studiestödssystemet i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i landskapet Åland.

Lagarna trädde i kraft den 1 augusti 2005. Det höjda beloppet för boendeutgifter som beaktas vid beviljande av bostadstillägg började tillämpas från den 1 november 2005.

Lag om ändring om lagen om studiestöd (399/2006)

De inkomstgrænser for forældrene som tillæmpas ved beviljande av studiestød skall højas med 15 procent. Forældrenas inkomster beaktas ved beviljande av studiestød for studier på andra stadiet till en studerande under 20 år. Studiepenningen kan højas på grund av forældrenas låga inkomster, om studiepenningen på basis av den studerandes ålder eller boendeform är lägre än största möjliga studiepenning som beviljas studerande i läroanstaltsgruppen i fråga. En justering av forældrenas inkomstgrænser förbättrar studiestødet for cirka 33 000 studerande från familjer med små inkomster.

Enligt lagförslaget højs bostadstillægget for dem som studerar på avgiftsbelagda linjer vid en folkhøgskola eller ett idrottsutbildningscenter och bor i läroanstaltens elevhem. Højningen medför høgre studiestød for ca 1 400 studerande.

Lagen har trätt i kraft den 1 november 2006.

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av utlänningslagen och 1 § i lagen om studiestød (RP 94/2006)

På sommaren har avlåtitis en regeringsproposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av utlänningslagen. Genom propositionen genomförs rådets direktiv 2003/109/EG om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning. I det sammanhanget ändras också bestämmelserna om tillämpningsområdet for lagen om studiestød i 1 § i lagen om studiestød.

Undersökning riktad till studerande 2006

I början av december läggs en undersökning fram riktad till studerande 2006, som gäller speciellt försörjning och förvärvsarbete bland finländska högskolestuderande.

Færøerne

Den 7. november 2006 blev et forslag om barselsordning for studerende foreslået det færøske lagting. Alt tyder på at forslaget vil blive vedtaget inden jul og får virkning fra 1. januar 2007. Forslaget gør det muligt for Studulsstovnurin at give støtte til studerende i forbindelse med barsel og adoption. Forslaget går ud på at studerende som får børn kan modtage støtte op til et støtteår, hvis de tager på barselsorlov. Det er også muligt at tage på barsel deltid i op til et støtteår. Støttebeløbet er det samme som man får, når man tager en høgere uddannelse. Betingelserne er de samme for begge forældre, men foældrene kan ikke samtidigt tage barselsorlov.

Ellers er det ikke sket større ændringer med uddannelsesstøtten de sidste par år, men man er i færd med at revidere loven. Den største ændring i det nye lovforslag, som vil blive behandlet i Lagtinget til forårs, er at støtten til studerende med børn vil blive forhøjet.

Island

Nye regler for studielån

De vigtigste nyheder når det gælder studielån i Island er at bestyrelsen for Islandske studerendes lånefond, bestående af regeringens og de studerendes repræsentanter, enedes om nye låneregler for skoleåret 2005-2006. De nye regler blev vedtaget enstemmigt på bestyrelsesmøde den 18. maj 2005 og trådte i kraft

den 1. juni samme år. Siden de nye regler trådte i kraft, skønner man at knapt 10.000 mennesker har modtaget i alt 8 mia. ISK i studielån i 2006. Der forventes en stigning på 855 mio. ISK, svarende til 12 %, på et år.

Når lånebeløbet nu stiger samtidigt med at det afhænger mindre af indtægter end tidligere, forventer man at de nye regler vil medføre lidt over 7 % stigning i gennemsnit af rådighedsbeløbet for de studerende i løbet af et år. Ændringerne medfører en forenkling af fondens regelsæt og væsentligt større chancer for de studerende at få økonomien til at hænge sammen. Men kan roligt påstå, at aldrig, siden fondens oprettelse i 1961, har låntagerne haft så stor mulighed for at forøge deres rådighedsbeløb med sommerjobs eller andet arbejde, som de varetager sideløbende med låneberettigede studier. Samtidigt giver de ændrede regler de studerende større muligheder for at optage lån til at finansiere deres sommerstudier, skulle det vise sig at deres indtjeningsmuligheder var begrænsede eller at de ønskede at sætte en fart i deres studier.

De største ændringer på reglerne er som følger:

Grundrådighedsbeløbet stiger nu med 3,8 % fra 79.500 ISK til 82.500 ISK. Mange dele af studiestøtten tager udgangspunkt i grundbeløbet og stiger derfor i takt med denne, såsom lån pga. ægtefælle eller børn.

Reglerne om indtægtsbestemt reduktion af studielånene er nu lavet helt om. Mens det tidligere var 33 % af nettoindtægter (efter skat), udover grundfradraget (300.000 ISK), der medførte reduktion af lånebeløbet, er det nu kun 14 % af de samlede indtægter, som medfører en reduktion af det endelige lånebeløb. Grundfradraget som en grænse er nu blevet fjernet og det har ingen betydning hvorvidt den studerende er vendt tilbage til studierne efter en pause eller ej. Der skeles ens til indtægter uanset om den studerende bor hjemme hos forældrene, i lejet bolig eller i egen bolig.

Regler om lån i sommermånederne er nu blevet mere rummelige. Der er slækket på krav til studieforløbet, og låntagerne får nemmere ved at fremskynde deres studier ved at læse om sommeren.

Studerende i udlandet behøver ikke længere at forelægge flybilletter for at få rejselån. Nu bliver de behandlet samtidigt med ansøgninger om andre lån.

Studerende i Holland, Belgien og Italien bliver nu sikret en særlig forhøjelse af deres grundrådighedsbeløb; først og fremmest på grund af boligudgifter.

Den øvre grænse for lån til skolepenge hæves i forbindelse med studier fra 33.000 USD til 38.000 USD når det gælder studier i USA og fra 23.335 GBP til 25.600 GBP i Storbritannien.

De studerendes selvfinansiering i forbindelse med immatrikulation og skolepenge stiger fra 35.000 ISK til 45.000 ISK.

De som måtte have behov for større fleksibilitet pga. handicap eller dysleksi er nu berettiget til lån i et år ekstra udover de fem år som anses generelt for at være den maksimale låneperiode.

De studerendes ret til at låne til studier på store hold er nu blevet udvidet, når en uddannelsesinstitution ikke giver muligheder for at gå om eller en sygeeksamen sygeeksamen i direkte forlængelse af studietermen.

Studerende i udlandet i indeværende studieår (2004-2005) får ekstra lån til at dække udgifter på grund af uventede eller uforudsete ændringer i valutakursen.

EFTA Surveillance Authority (ESA) er fremkommet med en begrundet udtalelse til den islandske regering, dateret den 19. juli i år, hvor det fremgår, at betingelser for opnåelse af studielån iflg. lov nr. 21/1992 om islandske studerendes lånefond, indebærer indirekte diskriminering af gæstearbejdere og de familier, de forsørger, hvorved de strider imod EØS-aftalens § 2, art. 28 og art. 31. Artikel 28 foreskriver lønmodtageres ret til fri bevægelighed inden for EØS-området og anordner især

forbud mod diskriminering af samme personer på grund af nationalitet, når det gælder adgang til arbejde, lønforhold og andre arbejds- og ansættelsesrelaterede forhold. I EØS-aftalens artikel 31 forbydes hindringer af etableringsret for statsborgere fra de øvrige lande, som er omfattet af aftalen. ESA's bemærkninger til den islandske lov gælder § 4, art. 13 i Loven om islandske studerendes lånefond, nr. 21/1992, med senere ændringer. Paragraffens ordlyd er som følger:

"En opnåelse af lån fra fondet er betinget af, at vedkommende har været fast bosat i Island i sammenhængende to år eller i alt tre år inden for de sidste 10 år, umiddelbart op til den periode, som studielånet skal dække."

Af ESA's udtalelse fremgår, at EØS-aftalen foreskriver en lige behandling af gæstearbejdere og hjemlandets deltagere på arbejdsmarkedet, når det gælder sociale rettigheder, hvorunder man må regne studielån. Selv om førnævnte bosættelseskrav gælder både islændinge og øvrige EØS-landes statsborgere, så medfører de i praksis en indirekte diskriminering, da de er nemmere at opfylde for islændinge end borgere fra de øvrige EØS-lande.

I den Islandske regerings svar til ESA's udtalelse har man lagt følgende til grund: den islandske regering ønsker at stå vagt om det eksisterende studielånssystem, som har fungeret godt i alle hovedtræk, den islandske regering agter ikke at foretage ændringer, som medfører svækkelse af studielånssystemets grundpiller eller forringer mulighederne for at sikre tilfredsstillende studiestøtte og lige adgang til studier, uafhængigt af de studerendes økonomi, der er ikke vilje til at fjerne studiefondslovens bestemmelse om, at låntager skal have været bosat i Island og at såfremt man ikke anser at førnævnte betingelser er i overensstemmelse med andre statsretslige forpligtelser, bør man se på hvorvidt dette kan løses uden at man opgiver det generelle krav om fast bopæl her i landet.

I Undervisningsministeriets skriftlige svar til ESA meddeles, at den islandske regering vil foretage en revision af artikel 13 i Loven om islandske studerendes lånefond, uden dog at afgive et løfte om udfaldet af denne revision, selv om denne bliver foretaget i lyset af ESA's udtalelse. Den islandske regering udbeder sig frist til december i år, for at udarbejde et lovforslag om førnævnte lovændring, hvor ESA bliver præsenteret for de planlagte ændringer på samme tidspunkt.

Norge

Siden siste rapport har det blitt vedtatt ny lov om utdanningsstøtte² og fastsatt forskrifter³ til den nye loven. Studiestøtteordningene er ikke blitt endret i vesentlig grad på grunn av ny lov, men enkelte justeringer har skjedd i forskriftene med tanke på forenkling for elever og studenter og med tanke på administrativ forenkling.

² Link til utdanningsstøtteleven: <http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdato/all/nl-19850426-021.html&dep=alle&titt=lov+om+utdanningsst%28tte&>

³ Link til forskriftene:

Forskrift om forrentning og tilbakebetaling av utdanningslån og tap av rettigheter 2006:

<http://www.lovdato.no/for/sf/kd/kd-20051221-1783.html>

Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2006-2007:

<http://www.lovdato.no/for/sf/kd/kd-20060221-0247.html>

Enkelte av endringene har gitt en innstramming mens andre endringer gir nye grupper rett til støtte gjennom Lånekassen. Det er gjort til dels store endringer i regelverket for støtte til utenlandske statsborgere: Kravet om arbeidstid i Norge før utenlandsk statsborger kan få rett til støtte gjennom Lånekassen er hevet fra 12 til 24 måneder samtidig som det er presisert at man skal ha hatt fulltidsarbeid i karenstiden. Regelverket for støtte til utenlandske statsborgere som kommer til Norge i utdanningsøyemed er også presisert. De egne reglene for nordiske statsborgere er tatt ut av forskriftene og vilkårene for støtte til nordiske statsborgere og statsborgere fra land utenfor Norden er harmonisert. Det innebærer for eksempel at nordisk statsborger som gifter seg med norsk statsborger kan få støtte gjennom Lånekassen uten krav om opphold i Norge i to år slik det var tidligere. Botid i annet nordisk land er ikke lenger sidestilt med botid i Norge ved tildeling av støtte til utdanning i land utenfor Norden.

Det er ikke gjort endringer i regelverket om støtte til borgere fra EØS-land.

Det er inngått avtale med Statens innkrevingsentral om innkreving av gjeld som er misligholdt, men låntakernes rettigheter er ikke endret som følge av dette og dermed heller ikke regelverket.

EFTAs overvåkningsorgan, ESA, har henvendt seg til Norge i januar 2006 med henvisning til arbeidstakers rettigheter, og tilsvarende rettigheter for personer som forsørgeres av arbeidstakeren, etter direktivet 1612/68 EF. ESA hevder at kravet om to års opphold i Norge (i løpet av de siste fem år) før det kan gis studiefinansiering til gradsstudier i utlandet, virker indirekte diskriminerende fordi det er et krav som er vanskeligere å oppfylle for en EU-borger enn for en norsk borger. Prosessen i forhold til ESA er ennå i en dialogfase, hvor Norge hevder at det er rimelig å ha et bosettingskrav for å kunne ta med studiestøtte for gradsstudier i utlandet. (Utenlandske studenter som mottar studiestøtte til en utdanning de er i gang med i Norge, kan ta inntil ett års studier i utlandet med studiestøtte når året inngår i den norske graden.)

Norge har understreket at andre europeiske land som åpner for at studenter kan ta med studiestøtte til utlandet også har krav om botid.

Sverige

Förändringar i regelverket på studiestödsområdet

Regeringen föreslår i sin proposition *Anpassningar av studiestödet till vissa EG-direktiv, m.m.* prop. 2005/06:134 att reglerna om utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd anpassas till förändringarna inom EG-rätten. Riksdagen har antagit förslagen.

Följande direktiv berörs:

1. Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier

2. Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.

Utvecklingen av EG-rätten innebär bland annat att den fria rörligheten för personer underlättas och att principen om likabehandling av sociala förmåner, inklusive studiestöd, utvidgas till vissa nya grupper. Direktiven måste genomföras i svensk rätt, detta görs huvudsakligen genom ändringar i utlänningslagstiftningen. För att de obligatoriska bestämmelserna om likabehandling skall anses vara genomförda krävs även vissa ändringar på studiestödsområdet.

EG-rätten innebär att det redan i dag finns en kategori utländska medborgare som jämföras med svenska medborgare vad gäller rätten till studiestöd. Likabehandlingen gäller migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar. Enligt de nya EG-direktiven skall följande utländska medborgare också likabehandlas med svenska medborgare:

- unionsmedborgare med permanent uppehållsrätt,
- personer med ställning som varaktigt bosatta tredjelandsmedborgare i Sverige och
- personer med ställning som varaktigt bosatta tredjeandsmedborgare i EU med uppehållstillstånd i Sverige.

Regeringen föreslår vidare i den ekonomiska vårpropositionen 2005/06:105 att beloppsnivåerna i studiestödet förbättras. Studiebidraget till ungdomar i gymnasieskolan höjs med 100 kronor per månad från den 1 april 2006. Vidare höjs studiemedlen med totalt 300 kronor per månad, varav 100 kronor är bidrag, från den 1 juli 2006. Förslagen att förstärka beloppsnivåerna har antagits av riksdagen

Efter regeringsskiftet hösten 2006 har den nya regeringen lagt fram ytterligare förändringar på studiestödsområdet. I en proposition *Avveckling av rekryteringsbidraget till vuxenstuderande*, 2006/07:17 föreslås att det särskilda rekryteringsbidraget till vissa vuxenstuderande slopas vid utgången av 2006. Vissa övergångsbestämmelser föreslås gälla för studerande som redan beviljats rekryteringsbidrag. Syftet med reformen är att villkoren för finansiering av studier skall bli mer likvärdiga och enhetliga för vuxna studerande på olika utbildningsnivåer.

Konsekvenser av förslagen

De nya reglerna med anledning av EG-rätten innebär att vissa utländska medborgare får en något utvidgad rätt till svenskt studiestöd. I praktiken bedöms dock antalet utländska studerande som kan antas få rätt till studiestöd till följd av de nya reglerna vara begränsat. Anledningen är att nuvarande bestämmelser och praxis om rätt till studiestöd för utländska medborgare redan är generöst utformade.

De förstärkningar av studiestödet som genomförs under året innebär sammantaget att ekonomin för studerande i Sverige förbättras. Vid årsskiftet infördes också ett tilläggsbidrag till studerande med barn.

Avvecklingen av rekryteringsbidraget innebär att villkoren för studiefinansiering blir mer rättvisa och mer lika för alla studerande. Studerande som berörs av reformen har möjlighet att fortsätta studera med studiemedel.

Grönland

Grønlands Landsting vedtog i efteråret 2004 en ny Landstingsförordning om uddannelsesstøtte. Nye bestemmelser træder i kraft den 1. august 2005. Som en del af den samlede uddannelsesstøttereform blev der allerede i 2003 vedtaget 2 andre

Landstingsforordninger, som bl.a. har betydet, at hele tilskudet til erhvervsuddannelsessøgende bliver udbetalt til arbejdsgivere, der har lærlinge og at lønnen bliver ens under praktikperioden og skoleopholdet. Før ændringen fik uddannelsessøgende praktikøn under praktikperioderne, som er en del højere end den uddannelsesstøtte som de fik under skoleopholdet.

Hjemmestyrets bekendtgørelse om uddannelsesstøtte er endnu ikke færdig udarbejdet, men det vigtigste ændringer, nye tiltag vil være følgende:

- Det bliver muligt som forsøg at få uddannelsesstøtte til uddannelser uden for Grønland, selvom en lignende uddannelse kan fås i Grønland.
- Der indføres en klippekortordning til videregående uddannelser, med en ramme på max. 82 klip, der vil dog være mulighed for flere klip til bestemte videregående uddannelser. Til bachelor vil der blive ydet klip/stipendier svarende til 3 år + 12 klip og til kandidat klip til 2 år og evt. yderligere 12 klip.
- Der bliver fjernet såkaldte "særydelser", som er administrativt krævende. Istedet forhøjes stipendiet og lånemulighederne.

Åland

En förnyad studiestödslagstiftning trädde i kraft den 1.8.2006.

De huvudsakliga förändringarna i Landskapslag om studiestöd (71/2006) är:

Från förordningsnivå till lagnivå

Alla regelverk om studiestöd förs över till lagnivå, dvs också de regler som det tidigare stadgats om på förordningsnivå. Detta gäller t.ex studiestödsbeloppen.

Förkortning av den maximala tiden för studiestöd vid högskolestudier samt skärpning av kravet på studieresultat

Den maximala tiden för studiestöd vid högskolestudier förkortas från 70 till 55 månader. En förlängning på maximalt 15 månader kan beviljas i vissa fall. Kraven på studieprestationer per läsår skärps från 25 studieveckor till 44 ECTS-poäng (motsvarar 29 studieveckor).

Förlängning av minimitid för utbildning för vilken studiestöd beviljas

Studiestöd beviljas inte för utbildning vars längd är kortare än 13 veckor. Undantag är enskilda kortare delar av längre utbildningar.

Ändring av föräldrainsomstens inverkan på studiestödet för 17-åringar

Föräldrainsomsten påverkar studiestödsbeloppen för 17-åriga stödmottagare. Inkomstgränserna skärps så att ett tillägg på 45,- /65,- betalas åt studerande vars föräldrainsomst är mindre än 29.000,- / 35.000,- euro per år. Studiepenningens grundbelopp för alla höjs till 105,- euro/månad.

Nya regler för beviljande av vuxenstudiepenning

Vuxenstudiepenningen är ett alternativ till vanlig studiepenning som är avsedd för studerande som går från arbetsliv till studier. Beloppet baseras på den tidigare inkomsten. Maximibeloppet höjs från 471,- till 591,- euro/månad och åldersgränsen justeras till 30 - 59 år. Försörjartillägg kan beviljas samtidigt som vuxenstudiepenning.

Höjt belopp för bostadstillägg

Bostadstilläggets maximibelopp höjs till 201,- euro/månad.

Bostadstillägg beviljas till 17-åringar endast om restiden tur och retur mellan föräldrahemmet och skolan är längre än 2 timmar.

Nya regler gällande landskapsborgen för studielån

Kreditvärdigheten hos de studerande granskas före landskapsborgen för studielån beviljas.

Utbetalning av studielånet sker i rater. De studielån som den studerande beviljats landskapsborgen för skall utbetalas av bankerna i antingen 2 eller 4 rater per läsår. Ny regel om att 1 % ränta på studielånet skall betalas av den studerande redan under studietiden. Fortsättningsvis läggs resten av räntan till lånekapitalet under studietiden.

En fortsatt revidering av studiestödslagstiftningen har förutsatts i kulturutskottets betänkande till lagförslaget. Revideringen skall bl.a. ta fasta på en eventuell indexbindning av studiestöden.

De ändringar i skattelagstiftningen i Finland som gäller studielånsavdraget gäller också på Åland

Island

Nye regler for studielån

De vigtigste nyheder når det gælder studielån i Island er at bestyrelsen for Islandske studerendes lånefond, bestående af regeringens og de studerendes repræsentanter, enedes om nye låneregler for skoleåret 2005-2006. De nye regler blev vedtaget enstemmigt på bestyrelsesmøde den 18. maj 2005 og trådte i kraft den 1. juni samme år. Siden de nye regler trådte i kraft, skønner man at knapt 10.000 mennesker har modtaget i alt 8 mia. ISK i studielån i 2006. Der forventes en stigning på 855 mio. ISK, svarende til 12 %, på et år.

Når lånebeløbet nu stiger samtidigt med at det afhænger mindre af indtægter end tidligere, forventer man at de nye regler vil medføre lidt over 7 % stigning i gennemsnit af rådighedsbeløbet for de studerende i løbet af et år. Ændringerne medfører en forenkling af fondens regelsæt og væsentligt større chancer for de studerende at få økonomien til at hænge sammen. Men kan roligt påstå, at aldrig, siden fondens oprettelse i 1961, har låntagerne haft så stor mulighed for at forøge deres rådighedsbeløb med sommerjobs eller andet arbejde, som de varetager sideløbende med låneberettigede studier. Samtidigt giver de ændrede regler de studerende større muligheder for at optage lån til at finansiere deres sommerstudier, skulle det vise sig at deres indtjeningsmuligheder var begrænsede eller at de ønskede at sætte en fart i deres studier.

De største ændringer på reglerne er som følger:

Grundrådighedsbeløbet stiger nu med 3,8 % fra 79.500 ISK til 82.500 ISK. Mange dele af studiestøtten tager udgangspunkt i grundbeløbet og stiger derfor i takt med denne, såsom lån pga. ægtefælle eller børn.

Reglerne om indtægtsbestemt reduktion af studielånene er nu lavet helt om. Mens det tidligere var 33 % af nettoindtægter (efter skat), udover grundfradraget (300.000 ISK), der medførte reduktion af lånebeløbet, er det nu kun 14 % af de samlede indtægter, som medfører en reduktion af det endelige lånebeløb. Grundfradraget som en grænse er nu blevet fjernet og det har ingen betydning hvorvidt den studerende er vendt tilbage til studierne efter en pause eller ej. Der skeles ens til indtægter uanset om den studerende bor hjemme hos forældrene, i lejet bolig eller i egen bolig.

Regler om lån i sommermånederne er nu blevet mere rummelige. Der er slækket på krav til studieforløbet, og låntagerne får nemmere ved at fremskynde deres studier ved at læse om sommeren.

Studerende i udlandet behøver ikke længere at forelægge flybilletter for at få rejselån. Nu bliver de behandlet samtidigt med ansøgninger om andre lån.

Studerende i Holland, Belgien og Italien bliver nu sikret en særlig forhøjelse af deres grundrådgighedsbeløb; først og fremmest på grund af boligudgifter.

Den øvre grænse for lån til skolepenge hæves i forbindelse med studier fra 33.000 USD til 38.000 USD når det gælder studier i USA og fra 23.335 GBP til 25.600 GBP i Storbritannien.

De studerendes selvfinansiering i forbindelse med immatrikulation og skolepenge stiger fra 35.000 ISK til 45.000 ISK.

De som måtte have behov for større fleksibilitet pga. handicap eller dysleksi er nu berettiget til lån i et år ekstra udover de fem år som anses generelt for at være den maksimale låneperiode.

De studerendes ret til at låne til studier på store hold er nu blevet udvidet, når en uddannelsesinstitution ikke giver muligheder for at gå om eller en sygeeksamen sygeeksamen i direkte forlængelse af studietermen.

Studerende i udlandet i indeværende studieår (2004-2005) får ekstra lån til at dække udgifter på grund af uventede eller uforudsete ændringer i valutakursen.

EFTA Surveillance Authority (ESA) er fremkommet med en begrundet udtalelse til den islandske regering, dateret den 19. juli i år, hvor det fremgår, at betingelser for opnåelse af studielån iflg. lov nr. 21/1992 om islandske studerendes lånefond, indebærer indirekte diskriminering af gæstearbejdere og de familier, de forsørger, hvorved de strider imod EØS-aftalens § 2, art. 28 og art. 31. Artikel 28 foreskriver lønmodtageres ret til fri bevægelighed inden for EØS-området og anordner især forbud mod diskriminering af samme personer på grund af nationalitet, når det gælder adgang til arbejde, lønforhold og andre arbejds- og ansættelsesrelaterede forhold. I EØS-aftalens artikel 31 forbydes hindringer af etableringsret for statsborgere fra de øvrige lande, som er omfattet af aftalen. ESA's bemærkninger til den islandske lov gælder § 4, art. 13 i Loven om islandske studerendes lånefond, nr. 21/1992, med senere ændringer. Paragraffens ordlyd er som følger:

"En opnåelse af lån fra fondet er betinget af, at vedkommende har været fast bosat i Island i sammenhængende to år eller i alt tre år inden for de sidste 10 år, umiddelbart op til den periode, som studielånet skal dække."

Af ESA's udtalelse fremgår, at EØS-aftalen foreskriver en lige behandling af gæstearbejdere og hjemlandets deltagere på arbejdsmarkedet, når det gælder sociale rettigheder, hvorunder man må regne studielån. Selv om førnævnte bosættelseskrav gælder både islændinge og øvrige EØS-landes statsborgere, så medfører de i praksis en indirekte diskriminering, da de er nemmere at opfylde for islændinge end borgere fra de øvrige EØS-lande.

I den islandske regerings svar til ESA's udtalelse har man lagt følgende til grund: den islandske regering ønsker at stå vagt om det eksisterende studielånssystem, som har fungeret godt i alle hovedtræk, den islandske regering agter ikke at foretage ændringer, som medfører svækkelse af studielånssystemets grundpiller eller forringer mulighederne for at sikre tilfredsstillende studiestøtte og lige adgang til studier, uafhængigt af de studerendes økonomi, der er ikke vilje til at fjerne studiefondslovens bestemmelse om, at låntager skal have været bosat i Island og

at såfremt man ikke anser at førnævnte betingelser er i overensstemmelse med andre statsretslige forpligtelser, bør man se på hvorvidt dette kan løses uden at man opgiver det generelle krav om fast bopæl her i landet.

I Undervisningsministeriets skriftlige svar til ESA meddeles, at den islandske regering vil foretage en revision af artikel 13 i Loven om Islandske studerendes lånefond, uden dog at afgive et løfte om udfaldet af denne revision, selv om denne bliver foretaget i lyset af ESA's udtalelse. Den islandske regering udbeder sig frist til december i år, for at udarbejde et lovforslag om førnævnte lovændring, hvor ESA bliver præsenteret for de planlagte ændringer på samme tidspunkt.

5. De viktigaste regelverken på studiestödsområdet

Danmark

- Lov om statens uddannelsesstøtte, se lovbekendtgørelse nr. 628 af 23. juni 2005, som ændret ved lov nr. 312 af 19. april 2006.
- Bekendtgørelse nr. 349 af 20. april 2006 om statens uddannelsesstøtte.
- Lov om befodringsrabat til studerende ved videregående uddannelser, se lovbekendtgørelse nr. 628 af 28. juni 2001, som ændret ved lov nr. 145 af 25. marts 2002, ved lov nr. 593 af 24. juni 2005 og ved lov nr. 312 af 19. april 2006.
- Bekendtgørelse nr. 348 af 20. april 2006 om befodringsrabat til studerende ved videregående uddannelser.

Finland

- Lagen om studiestöd (65/1994)
- Förordningen om studiestöd (260/1994)

Island

- Lov nr. 21/1992 om Den islandske studielånsfond (LÍN)
- Bekendtgørelse nr. 602/1997 om Den islandske studielånsfond (LÍN)
- Tildelingsregler for undervisningsåret 2003-2004

Norge

- Lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte
- Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2006-2007: Forskrift om forrentning og tilbakebetaling av utdanningslån og tap av rettigheter 2006:

Sverige

- Studiestödslag (SFS 1999:1395)
- Studiestödsförordning (SFS 2000:655)
- Centrala studiestödsnämndens föreskrifter

Färöarna

- Løgtingslóg nr. 45 frá 23. apríl 1999 um útbúgvingarstuðulskipan, sum broytt við løgtøgtingslóg nr. 60 frá 27. apríl 2001. (lov)
- Kunngerð nr. 103 frá 26. juli 2000 um útbúgvingarstuðul, sum broytt við kunngerð nr. 74 frá 8. august 2002. (bekendtgørelse)
- Kunngerð nr. 51 frá 4. apríl 2002 um útbúgvingarstuðul til lesandi uttan fyri Norðurlond. (bekendtgørelse)
- Kunngerð nr. 4 frá 22. januar 2003 um ferðastuðul til lesandi uttanlands. (bekendtgørelse)
- Kunngerð nr. 5 frá 22. januar 2003 um stuðul til verkætlanir. (bekendtgørelse)

Grönland

- Landstingsforordning nr. 5 af 14. november 2004 om uddannelsesstøtte
- Landstingsforordning nr. 11 af 18. december 2003 om ændring af Landstingsforordning om erhvervsuddannelser og erhvervsuddannelseskurser
- Landstingsforordning nr. 12 af 18. december 2003 om ændring af Landstingsforordning om uddannelsesstøtte

Åland

- Landskapslag om studiestöd, ÅFS 94/1995
- Landskapsförordning om studiestöd, ÅFS 98/1995

6. Centrala adresser till webbsidor på studiestödsområdet

Danmark: www.su.dk	Sverige: www.csn.se
Finland: www.minedu.fi www.kela.fi	Färöarna: www.studul.fo www.ask.fo www.mfs.fo www.mmr.fo
Island: www.lin.is www.mrn.stjr.is	Grönland: www.usf.gl
Norge: www.lanekassen.no	Åland: www.studieservice.ax